

VEZANI ČLANCI

Luksuz socijaldemokracije
Politika potpuno drugačijeg tipa

Građanski rat protiv kaste
ANTUN VUJIĆ Što može SDP s bankama ako to ne mogu ni zemlje europskog centra?
Ljevica testira demokraciju

PIŠE JERKO BAKOTIN

Naš spor je politički

MARIO PUŠKARIĆ: Politici je u interesu da ima potplaćene i zastrašene policajce

KULTURA
01. svibnja 2019.

PIŠE Jerko
Bakotin

Enciklopedija lijeve boli

Enzo Traverso, 'Melankolija ljevice: Snaga jedne skrivene tradicije (XIX. – XX. stoljeće)' (s francuskoga preveo Rade Kalanj, TIM press, Zagreb 2018): Slijedeći Benjamina, Traverso razlikuje rezigniranu konzervativnu od stvaralačke melankolije. Ova

Škola otpora u Korčuli
Fašističke danuncijacije
Projekt Milanhattan

DAVORKA PERIĆ: Mnogima je
stalo do antifašističkih
spomenika

KNJIŽEVNA KRITIKA: Krv,
željezo i glad

Karta ratne književnosti

KNJIŽEVNA KRITIKA:
Podzemno ludilo

ERIK MARQUARDT: Hrvatska
policija ispunjava interese EU-
a

posljednja je ključni mehanizam kojim
je moguće prevladati traumu ljevice,
doživjeti preobrazbu i obnoviti utopiju

‘**U** okršaju stoljeća između socijalizma i barbarstva, barbarstvo je nekoliko dužina ispred. U XXI. stoljeće ulazimo s manje nade nego su je imali naši prethodnici na pragu XX. stoljeća.’ Ovim riječima trockističkog filozofa DANIELA BENSAÏDA talijanski povjesničar ENZO TRAVERSO otvara studiju ‘Melankolija ljevice: Snaga jedne skrivene tradicije (XIX. – XX. stoljeće)’. Bensaïd tu dijagnozu piše 1991., potaknut svjetskim slomom socijalističkog projekta. Razliku tadašnje (i sadašnje?)

duhovne situacije ljevice u odnosu na početak prošlog stoljeća dobro ilustrira posljednji članak ROSE LUXEMBURG, objavljen 14. siječnja 1919., dan prije negoli je ubijena: ‘Put socijalizma – kad je riječ o revolucionarnim borbama – popločan je porazima. Pa ipak, ta povijest neodoljivo, korak po korak, vodi do konačne pobjede! Gdje bismo danas bili bez svih tih ‘poraza’, iz kojih smo crpili naše iskustvo, naše spoznaje, snagu i idealizam koji nas pokreću? Danas kada smo upravo dospjeli do predvečerja konačne bitke naše proletherske borbe, ukopani smo u te poraze i ne možemo poreći ni jedan od njih jer iz svakoga izvlačimo dio naše snage, dio naše mudrosti.’ Između ovog prkosnog nastavljanja borbe unatoč porazima i Bensaïdove sjete nalazi se čitav emocionalni krajolik ljevice proteklih sto godina. Njena kultura je, riječima WALTERA BENJAMINA, prožeta melankolijom ‘poput upijača natopljenog tintom’. Ta kultura ljevice i njena struktura osjećaja tema su Traversove knjige.

Bivši lijevi militant Traverso akademsku je karijeru ostvario u Francuskoj, na francuskom uglavnom i piše. Od 2013. profesor je na Sveučilištu Cornell u Sjedinjenim Državama. Objavio je niz knjiga. Izdvajaju se ‘Vatra i krv: Europski građanski rat 1914. – 1945.’ te više djela na temu židovske moderne, antisemitizma i intelektualne historije. Zahvaljujući izdavaču TIM press, 2018. dobili smo dva važna Traversova djela,

manje od dvije godine od pojave na izvorniku te u vrsnom prijevodu RADE KALANJA. Pored 'Melankolije ljevice' tu su i 'Nova lica fašizma', analiza suvremenih postfašističkih pokreta. Knjiga o melankoliji zbog specifičnosti i važnosti teme ipak se doima značajnijom.

Melankolija je 'uvijek bila skrivena dimenzija ljevice, iako se istinski očitovala tek s krajem komunizma'. Povijest ljevice uvelike je povijest poraza – oni su trajni, a pobjede su 'zanosne, ali privremene'. Međutim, u prošlosti su porazi učvršćivali vjeru u to da konačna pobjeda pripada socijalizmu. LOUISE MICHEL, karizmatička figura Pariške komune, tijekom čijeg je slamanja 1871. na pariškim ulicama ubijeno 35 tisuća ljudi, tako piše: 'Komuna, sa svih strana opkoljena, na vidiku je imala samo smrt', no ona je istovremeno 'otvorila velika vrata budućnosti'. Od Michel preko Luxemburg do ALLENDEA, koji 1973. nakon PINOCHETOVOG državnog udara pred smrt nepokorno poručuje da će 'uskoro opet biti otvoreni putevi kojima će slobodni ljudi graditi bolje društvo', nebrojeni porazi nisu izazivali defetizam, nego su 'bili prevladani nadom upisanom u revolucionarnu utopiju'. Godine 1989. bilo je drugačije. S krajem komunizma 'razorena je čitava jedna predodžba xx. stoljeća'. Grčevita povijest borbi za oslobođenje čovječanstva poništena je i svedena na priču o

totalitarizmu. Komunističarizam je postao sinonim za tlačenje. Štoviše, cenzuriran je i sam žal za pretrpljenim porazom, koji ovaj put nije proizveo ponos. Gubitak se ispostavio nepremostiv, jer nije nestao samo rigidni realocijalizam, nego i vjera u mogućnost ikakve alternative postojećem poretku. Utopija se raspala, kapitalizam je postao religija, a ljevičari duhovni beskućnici, utvare paralizirane stigmom i krivicom, nesposobne suočiti se s gubitkom. U prošlosti se 'juriš na nebo smatrao najboljim načinom žalovanja za izgubljenim drugovima'. No raspad socijalizma nije značio tek još jednu izgubljenu bitku – izgubili smo i samo nebo, ideju o tome za što se borimo. S propašću slike pobjede presahnula je i motivacija za borbu.

Traversova knjiga ne iscrpljuje se u postavljanju te dijagnoze. Njena je centralna namjera da pokuša prevladati poraz, i to upravo pomoću melankoličnog uživanja u slike poražene prošlosti. Slijedeći Benjamina, Traverso razlikuje rezigniranu konzervativnu od stvaralačke melankolije. Ova posljednja je ključni mehanizam kojim je moguće prevladati traumu, doživjeti preobrazbu i obnoviti utopiju. Ona nije ni nostalgična ni zarobljena u prijašnjim porazima. Prihvatanje takve melankolije nije patološka tuga, nego prvi korak ka iscjeljenju i ponovnom pretvaranju u aktivne subjekte. Pritom

‘Melankolija ljevice’ pokušava sama odraditi rad pamćenja koji tematizira. Melankolija nije tek tema knjige, nego i metoda. Ona sama primijenjeno je žalovanje. U skladu s činjenicom da je melankolija ustrojstvo duha, Traversovo istraživanje kreće ‘s onu stranu ideja i pojmova’, baveći se revolucionarnim imaginarijem više negoli doktrinom, fokusirajući se na *Denkbilder* – ‘slike mišljenja’. Kroz niz eseja osvjetljava se veza klasične tradicije melankolije i kulture ljevice. Od DÜREROVE paradigmatičke gravure ‘Melencolia I’ iz 1514. pa do filmova GILLA PONTECORVA, CHRISA MARKERA, KENA LOACHA i ‘Odisejevog pogleda’ THEA ANGELOPOULOSA koji oplakuje i uništenje Jugoslavije, Traverso se referira na golem broj umjetničkih i teoretskih djela, a njegova knjiga erudicijska je enciklopedija lijeve boli. Autor pledira protiv depolitizirajućeg komemoriranja *žrtava*, danas prevladavajućeg u odnosu na sjećanje na borbeni antifašizam. Naime, dok su žrtve *objekti suosjećanja*, Traverso se usredotočuje na *pobijeđene*: makar i poraženi, oni su *pobunjeni subjekti*. Žalovanje za njima nije čin konformizma koji guši pobunu, nego čin otpora, sjećanje na poraze integrirano u buduće borbe.

Možda najvažnija poruka ‘Melankolije ljevice’ sadržana je u citatu iz MARXOVOG ‘Osamnaestog brumairea Louisa Bonaparte’a’: dok buržoaske revolucije ‘brzo jure od uspjeha do uspjeha’,

proleterske 'stalno kritiziraju same sebe, neprestano se prekidaju u svom vlastitom toku, vraćaju se na ono što je prividno da bi ga iznova otpočele, okrutno ismijavaju polovičnosti, slabosti i kukavnosti svojih prvih pokušaja...' Za Traversa su pobijeđeni superiorni u tumačenju prošlosti. Iskustvo poraza izoštrava kritički pogled, dok pobjednici 'zapadaju u apologetsku viziju prošlosti koja njihove pothvate pripisuje sudbinskoj providnosti'.

BERTOLT BRECHT napisao je pjesmu o krojaču iz Ulma koji je 1592. pokušao letjeti uz pomoć primitivnog stroja s krilima. Razbio se s vrha katedrale pred likujućim biskupom: ljudi ne mogu letjeti, niti se prirodni poredak može mijenjati. No krojač nije bio lud. Njegove su zamisli samo bile preuranjene. Postoji li šansa da ideja komunizma doživi sudbinu ulmskog krojača – u vrijeme prve pojave ismijana i neuspjela, u budućnosti trijumfalna? Na to nitko nema odgovor. Ni Traverso – još – nije u stanju restaurirati utopiju. On nudi marksizam bez nade, čije se umijeće sastoji u 'organizaciji pesimizma: prihvatiti neuspjeh bez kapitulacije pred neprijateljem, historizirati poraze, znajući da će novi polazak zadobiti nužno nepoznate oblike, da će trebati preuzeti nepoznate puteve i da će također trebati prihvatiti pouke prošlosti. Pogled pobijeđenih uvijek je kritičan'. Pritom ljevica ne može pristupati novom svijetu s alatima dvadesetog stoljeća.

Revolucija danas ne znači zauzimanje države vojnim sredstvima.

Međutim, živimo u vrijeme u kojem 'socijaldemokracija ne radi ništa drugo nego upravlja socijalnom regresijom', a (post)fašizam pomalja svoju gadnu glavu. Zbog toga bi trebalo još jednom, unatoč svemu, sa zgarišta povijesti oživiti utopiju. Zato je ova knjiga upadljivo pravovremena. Pred nas postavlja divovski i pretenciozan izazov, jer ponovno osmišljavanje utopije upravo je to. No još prije toga, da bismo prevazišli traumu, potrebno je suočiti se s porazom. Ne nostalgичno tugovati za prošlim, nego nemilosrdno kritizirati promašaje prošlosti. Dragocjena je to poruka i za nas. Ljevicu s prostora nekadašnje Jugoslavije. ■

KULTURA

KULTURA

KULTURA

KULTURA